

WIKTORIA ANTONCZYK
UNIwersytet Warszawski

EWA CHAMCZYK
UNIwersytet Warszawski

PETERSBURSKA TEKA OSOBOWA SKRZYPKA APOLINAREGO
KĄTSKIEGO JAKO ŹRÓDŁO DO BADAŃ NAD JEGO BIOGRAFIĄ

W Petersburgu, jednym z największych centrów kulturalnych dziewiętnastowiecznej Europy, działali światowej sławy artyści zapraszani do miasta nie tylko na występy gościnne. Zatrudniani byli również na mocy kontraktów w najważniejszych instytucjach muzycznych stolicy Imperium Rosyjskiego. Mimo iż Petersburg/Leningrad mocno ucierpiał w czasie II wojny światowej, to w dramatycznych okolicznościach udało się uratować cenne zbiory archiwalne, w tym obfitą dokumentację Dyrekcji Teatrów Imperatorskich (dalej: DTI).

Dokumentacja ta prowadzona była niezwykle skrupulatnie. W znacznie mniejszym stopniu odzwierciedlała muzykowanie artystów w komnatach rodziny cesarskiej i udział w uroczystościach państwowych, w większości zaś dotyczyła historii zatrudnienia, umów/kontraktów, przebiegu pracy w ramach publicznej działalności teatralno-koncertowej i szczegółów życia osobistego, które wywierały na nią wpływ. Do teczek osobowych załączano nie tylko oryginały, w tym rękopisy samych artystów, lecz także kopie korespondencji omawiającej działalność muzyków.

Akta osobowe, znajdujące się w zespole archiwalnym DTI i przechowywane obecnie w Rosyjskim Państwowym Archiwum Historycznym w Petersburgu, stanowią niezwykle cenne źródło dla muzykologów, pozwalające dość precyzyjnie zrekonstruować petersburski okres działalności artystów. Dokumenty te stały się także kluczowym źródłem w badaniach nad życiem polskiego skrzypka-wirtuoza Apolinarego Kątskiego (1824–79), pełniącego w l. 1852–66 obowiązki solisty Jego Imperatorskiej Mości. Czas służby w Petersburgu, z racji utrudnionego dostępu do materiałów archiwalnych, stanowił jeden z najskromniej opracowanych okresów

jego życia¹. Fakt nadania Kątskiemu tytułu solisty Jego Imperatorskiej Mości od dawna znany jest muzykologom. Prawie nieznanymi były natomiast zobowiązania, które wynikały z jego nowego statusu. Zawarte w teczce osobowej Kątskiego dokumenty – *O pracy w Petersburskich Teatrach zwolnionego z powodu braku powrotu z urlopu zagranicznego skrzypka, Solisty Jego Imperatorskiej Mości Apolinarego Kątskiego*² – potwierdzają nie tylko szczególny stosunek władz do wybitnego polskiego muzyka, lecz także omawiają nietypowe warunki jego zatrudnienia.

ARTYŚCI DYREKCJI TEATRÓW IMPERATORSKICH

W XIX w. Teatry Imperatorskie były największą instytucją muzyczno-artystyczną Petersburga. Oficjalna nazwa sygnalizowała, że podlegały one Ministerstwu Dworu Imperatorskiego (dalej: MDI), jednak w istocie ten złożony i kosztowny departament służył nie tylko rozrywkom dworu – stał się w omawianym okresie ważną instytucją publiczną. Już na początku XIX w. pracowało w niej na etacie około 3000 osób³: instytucja obejmowała trupy operowe i baletowe, orkiestry, pracowników administracyjnych, budynki teatralne i mieszkalne, szkoły, warsztaty, biura, magazyny, salon fotograficzny, przychodnie, biuro transportowe, ogromną kolekcję dzieł dramatycznych i muzycznych. Dyrekcji podlegały następujące trupy: rosyjskie – dramatyczna i operowa, francuskie – dramatyczna i operowa, niemiecka – mieszana, włoska – operowa, oraz trupa baletowa. Każda z nich miała swoją orkiestrę, a w skład niektórych wchodziły także chóry⁴. Styczeń z DTI miała większość przebywających w stolicy muzyków – była ona prawdziwym monopolistą na rynku muzycznym. Wszystkie koncerty i przedstawienia w Petersburgu do 1882 r. mogły być urządzone wyłącznie za pozwoleniem Dyrekcji, z potrąceniem na jej korzyść ¼ dochodu⁵.

Podleganie państwowych teatrów petersburskich MDI oznaczało, że dwór sprawował nadzór nad repertuarem, administracją teatrów, kwestiami materialnymi i warunkami pracy twórczej artystów, co odpowiednio zapewniało większą stabilność

- 1 Zob.: Ewa Chamczyk, *Wirtuozowska kariera Apolinarego Kątskiego w świetle doniesień prasowych (1829–1861)*, Uniwersytet Warszawski 2014 (praca magisterska). Wątek służby Kątskiego na dworze w Petersburgu został wspomniany również w: Wiktoria Antonczyk, „Muzycy polscy jako nadworni soliści carów Rosji”, w: *Rola i wkład Polaków w kreację dziedzictwa kulturowego innych narodów*, red. Samanta Kowalska, Poznań–Kalisz 2014, s. 64–82.
- 2 O służbie sostoawšego pri S.-Peterburgskih teatrah uvolennago po nevozvrašenii iz zagraničnogo otpuska Skripača, solista Ego Veličestva Appolinariâ Kontskago, Rossijskij gosudarstvennyj istoričeskij arhiv (dalej: RGIA), f. 497, op. 2 nr 13630.
- 3 Ūrij Kružnov, „Direkcijâ Imperatorskih Teatrov”, w: *Tri veka Sankt-Peterburga*, t. 2, *Devâtnadcatyj vek*, ks. 2, Petersburg 2003, s. 323.
- 4 Vladimir Telâkovskij, *Vospominaniâ*, Leningrad–Moskwa 1965, s. 22.
- 5 Ira Petrovskaâ, *Muzykal'nyj Peterburg, 1801–1917: ênciklopedičeskij slovar'-issledovanie*, t. 10, ks. 1, Petersburg 2009, s. 293.

i wyższe zarobki. Zatrudnieni w prestiżowej instytucji artyści zajmowali uprzywilejowane miejsce w życiu teatralnym i muzycznym stolicy. Dyrekcja dbała o podniesienie ich statusu społecznego oraz zabezpieczenie socjalne. Najwyższą zaś pozycję w hierarchii muzyczno-zawodowej, tak w ramach instytucji, jak również kraju, zajmowali artyści mający tytuł solistów Jego Imperatorskiej Mości. Ci najwybitniejsi artyści rosyjscy i zagraniczni wchodziłi w skład zespołu Teatrów Imperatorskich. W związku z tym dokumentacja odzwierciedlająca ich pracę w Petersburgu zachowała się w zespołach archiwalnych DTI, w teczkach osobowych muzyków.

Przypatrzmy się więc, na jakich zasadach sławni muzycy z całej Europy współpracowali z Teatrami Imperatorskimi w Petersburgu. Kreując swój wizerunek na oświeconych monarchów, mecenasów sztuki, władcy Rosji zapraszali do stolicy słynnych wirtuozów. Od początku XIX w. nadawali im prestiżowy tytuł solisty Jego Imperatorskiej Mości i hojnie opłacali ich działalność, gdyż dynastia Romanowów była jedną z najbogatszych w Europie. Ważny jest fakt, że rodzina carska nie ograniczała działalności wybitnych wirtuozów wyłącznie do pracy na dworze. Zapewniając wysoką jakość życia kulturalnego Petersburga, przeznaczała środki na zatrudnianie ich w instytucjach publicznych.

Najwybitniejsi artyści podpisywali umowy z podlegającą resortowi nadwornej DTI. Skrzypkowie byli zobligowani do pełnienia funkcji koncertmistrzów w orkiestrach Dyrekcji i wykładania w Szkole Teatralnej, a po 1862 r. – również w Konserwatorium Petersburskim. Bez przyzwolenia Dyrekcji nie mogli brać udziału w żadnym koncercie publicznym. Natomiast DTI pomagała organizować duże koncerty z udziałem wirtuozów w jednym z teatrów imperatorskich w Petersburgu i w Moskwie dwa razy w roku, bez opłaty za salę, przekazując cały dochód z koncertów soliście. Wirtuozi mogli także korzystać z czteromiesięcznego płatnego urlopu, podczas gdy szeregowy muzyk teatralny miał prawo do urlopu tylko w wyjątkowych sytuacjach. Oprócz gwarancji stałej pensji, soliści Jego Imperatorskiej Mości mieli zapewnioną bezpłatną opiekę medyczną i bezzwrotne zapomogi finansowe. Na ich uposażenie zazwyczaj składała się pensja wpisana do umowy, a ponadto nierejestrowane w dokumentacji DTI honoraria wypłacane z kasy Gabinetu Jego Imperatorskiej Mości.

Tytuł solisty Jego Imperatorskiej Mości wiązał się więc nie tylko z prestiżem, lecz także z wymiernymi korzyściami materialnymi i przywilejami, które podnosiły jego atrakcyjność. Nietrudno się zatem dziwić, że był on pożądanym przez wielu znakomitych muzyków. Nie inaczej było w przypadku Apolinarego Kątskiego – skrzypka, będący u szczytu sławy, z powodzeniem podbijał europejskie estrady. Szukając stabilizacji – choćby chwilowej – skierował swe kroki do Petersburga. Kwerenda wspomnianej tełki osobowej pozwala na dość precyzyjne odtworzenie tego fragmentu biografii Kątskiego, a także umożliwia poznanie kręgu kontaktów skrzypka i jego – nierzadko sprytnych – poczynań w relacjach z administracją dworską.

Ilustracja dostępna tylko
w wersji drukowanej pisma

Il. 1. *Raport Dyrekcji Teatrów Imperatorskich dla Ministerstwa Dworu Imperatorskiego przedstawiający warunki z Apolinarym Kątskim*, © Federal'noe kazënnoe učreźdenie „Rossijskij gosudarstvennyj istoričeskij arhiv” (RGIA), Sankt-Peterburg, 2019. O służbie sostoâvšego pri S.-Peterburgskich teatrah uvolennago po nevozvrašenii iz zagraničnogo otpuska Skripača, solista Ego Veličestva Appolinariâ Kontskago, f. 497 op. 2 d. 13630, k. 1r i v.

© Федеральное казённое учреждение „Российский государственный исторический архив» (РГИА), Санкт-Петербург, 2019. О службе состоявшего при С.-Петербургских театрах уволенного по невозвращении из заграничного отпуска Скрипача, солиста Его Величества Апполинаруия Контского, ф. 497, оп. 2, д. 13630, к. 1r i v.

AKTA OSOBOWE APOLINAREGO KĄTSKIEGO

Dokumentacja dotycząca życia Apolinarego Kątskiego uległa ogromnemu rozproszaniu – pojedyncze dokumenty można odnaleźć w licznych archiwach i bibliotekach Europy. Teczka osobowa skrzypka nie potwierdza tej reguły, stanowiąc tym samym największy znany obecnie ciągły zbiór archiwaliów związanych bezpośrednio z Kątskim i zgromadzonych w jednym miejscu. Jej znaczenia nie sposób więc przecenić.

Akta osobowe zawierają 89 dokumentów zapisanych na 95 kartach (*verso* i *recto*) o różnych rozmiarach i zszytych białą nicią⁶. Uwagę zwraca sposób numeracji – początkowo wpisany czarnym atramentem w prawym górnym rogu, a od karty nr 9 konsekwentnie przekreślany i korygowany przy pomocy czarnej pieczęci liczbowej. Numer zapisany ręcznie nie znalazł się jednak na karcie nr 8v, co pozwala wnioskować, że została ona dołączona podczas porządkowania zbioru i korekty numeracji.

Stan zachowania źródła można określić jako dobry – oprócz strzępień krawędzi kart o większych rozmiarach, będących naturalnym wynikiem przechowywania i użytkowania zbioru, nie odnotowujemy ubytków papieru. Niemal wszystkie karty cechuje czytelny zapis o intensywnym nasyceniu atramentu, bez większych śladów blaknięcia i wżerów atramentowych (il. 1). Niszczenie papieru i nieco bledszy dukt możemy zaobserwować tylko na kartach nr 12 i 22, zawierających pisma, których nadawcą było Ministerstwo Dworu Imperatorskiego. Przeważająca większość dokumentów została sporządzona na papierze o wysokiej gęstości, dzięki czemu nie odnotowujemy przebić atramentu na drugą stronę karty. Wyjątek stanowią listy Kątskiego, zapisywane dwustronnie na cieniutkiej papeterii (k. 63, 70), co jest zresztą typową cechą korespondencji skrzypka. Dobry stan źródła potwierdzają również pieczęcie lakowe znajdujące się na pięciu kartach (k. 5v, 20r, 37v, 42v, 51v), zachowane w niemal nienaruszonym stanie – wyjątek stanowi pieczęć na karcie nr 5v, której znaczne ubytki nie pozwalają na jej jednoznaczną identyfikację.

Szczególną uwagę zwracają dokumenty urzędowe sporządzone na papierze z dużym znakiem wodnym zawierającym herb Imperium Rosyjskiego i rok. Są to: zaświadczenia Charkowskiego Urzędu Lekarskiego (k. 20), Wołyńskiego Urzędu Lekarskiego (k. 56–57) oraz czasowy dokument tożsamości Kątskiego, nazwany w ówczesnej biurowości „biletem”, który został wydany przez moskiewskiego policmajstra (k. 90): pozwalał bowiem czasowo przebywać na terytorium Rosji do momentu otrzymania karty pobytu. Listy dyrektora Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych w Warszawie pisane były natomiast na papierze opatrzonym suchą pieczęcią z inicjałem Aleksandra II (k. 68, 77).

Znaczną większość zbioru stanowi korespondencja w języku rosyjskim, obejmująca łącznie 82 dokumenty. O skrupulatności prowadzenia dokumentacji świadczy

6 Szczegółową zawartość teczki przedstawia tabela zawarta w aneksie.

również to, że do teczki załączono nie tylko oryginały, lecz także kopie wysyłanych przez biuro DTI listów. W języku francuskim natomiast zostało sporządzonych siedem listów Kątskiego (k. 13, 19, 49, 54, 58, 63, 70), powstałych od 18 V 1853 do 3 I 1859 roku. Warto zwrócić uwagę, że wysyłane przez skrzypka do administracji Teatrów Imperatorskich typowe podania o urlop (k. 71, 75) oraz jego raport jako dyrektora Instytutu Muzycznego w Warszawie do przewodniczącego Państwowej Komisji Spraw Wewnętrznych i Duchownych (k. 80), które zostały sporządzone przez kancelistów po rosyjsku, muzyk podpisywał również po rosyjsku.

Poza rękopisami w teczce znajduje się kilka dokumentów drukowanych – są to szablonny zaświadczeń o urlopach uzupełnione przez sekretarzy informacjami o Kątskim, które należało okazywać podczas przekroczenia granicy (k. 9, 51) i zawiadomienie z petersburskiej Głównej Stacji Telegraficznej (k. 67).

Dokumenty zostały uporządkowane chronologicznie, co pozwala dokładnie prześledzić przebieg służby Kątskiego na dworze carskim. Porządek ten zaburza oryginał moskiewskiego „biletu” wirtuoza z 20 IV 1852 r., odesłany do Biura Dyrekcji Teatrów Imperatorskich przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych dopiero w 1872 roku.

Tab. 1. Zawartość teczki osobowej Apolinarego Kątskiego w liczbach

Nadawca	Adresat ⁷	Liczba dokumentów
Kątski	DTI	9
Gubernatorzy	DTI	8
Zaświadczenia		8
Notatki		7
DTI	MDI	7
MDI	DTI	6
DTI	BDTI	6
BDTI	Kątski	5
DTI	Gubernatorzy	5
MDI	BDTI	3
Dokumenty		3
Zaświadczenia lekarskie		3
KOKMD	DTI	2
MDI	Kątski	2
Kątski	BDTI	2
MSW	BDTI	2
Zaświadczenia KOKMD		2
Kątski	Gubernator	2

7 Zastosowano następujące skróty: DTI – Dyrektor Teatrów Imperatorskich, BDTI – Biuro Dyrekcji Teatrów Imperatorskich, MDI – Minister Dworu Imperatorskiego, IMTI – Inspektor Muzyki Teatrów Imperatorskich, UdsO – Urząd ds. Obcokrajowców, KOKMD – Kierownik III Oddziału Kancelarii Ministerstwa Dworu, MSW – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

BDTI	IMTI	1
BDTI	UdsO	1
UdsO	BDTI	1
DTI	KOKMD	1
BDTI	MSW	1
BDTI	MDI	1
Gubernatorzy	BDTI	1

Podsumowując, jeśli chodzi o zawartośćteczki, najliczniej reprezentowana jest korespondencja pomiędzy Apolinarem Kątskim a Dyrekcją Teatrów Imperatorskich (dziewięć dokumentów). Na tle całego zbioru wyróżniają się także listy kierowane do DTI przez rozmaitych gubernatorów (łącznie osiem dokumentów), a także korespondencja pomiędzy DTI i Ministerstwem Dworu Imperatorskiego (łącznie trzynaście dokumentów) oraz wewnętrzna poczta pomiędzy DTI a Biurem Dyrekcji Teatrów Imperatorskich (sześć dokumentów). Można zauważyć, że głównym nadawcą pism adresowanych bezpośrednio do Kątskiego było Biuro DTI (pięć dokumentów). W zbiorze znajdują się również różnorodne zaświadczenia, notatki, dokumenty podrózne Kątskiego oraz zaświadczenia lekarskie, będące źródłem wiedzy o stanie zdrowia skrzypka.

PRZEBIEG ZATRUDNIENIA KĄTSKIEGO NA DWORZE CARSKIM W PETERSBURGU

Trudno jednoznacznie stwierdzić, co stanowiło bezpośrednią przyczynę decyzji o ubieganiu się o formalne zatrudnienie na dworze carskim. Apolinary Kątski na dobre opuścił Paryż w marcu 1850 r.⁸, kierując się – nie bez koncertowych przystanków – do Wielkopolski, a następnie do Warszawy, gdzie spędził kilka tygodni na przełomie 1850 i 1851 roku. Występy w Warszawie były tylko wstępem do *tournée* po Rosji. W marcu 1851 r. Kątski dał cztery koncerty w Petersburgu: 28 III w Teatrze Michajłowskim, 10 i 17 IV w Teatrze Wielkim, a 20 IV w Sali Zgromadzenia Szlacheckiego przy ul. Michajłowskiej 2⁹. Występy skrzypka zyskały gorące przyjęcie publiczności i przychylną krytykę, która oceniła Kątskiego znacznie wyżej niż koncertujących w tym samym czasie braci Józefa i Henryka Wieniawskich. Tym sposobem Kątski zaistniał w świadomości petersburżan, a sukces, jaki odniósł w stolicy, umożliwił mu występy w innych miastach Imperium.

Pobyt w Petersburgu wpłynął znacząco również na życie osobiste skrzypka – tu najprawdopodobniej poznał swą przyszłą żonę, młodziutką wówczas Olę Kleist

8 Rodzina Kątskich przebywała w Paryżu od 1836 r., aktywnie uczestnicząc w życiu tamtejszej emigracji polskiej. Rodzice i rodzeństwo Apolinarego (z wyjątkiem brata Antoniego) osiedli w tym mieście na stałe. Wszyscy oni zostali pochowani na Cmentarzu Montmartre, będącym miejscem pochówku wielu Polaków.

9 Obecnie jest to Duża Sala Państwowej Filharmonii w Petersburgu.

(1832–85), córkę mieszkającego w Rosji kurlandzkiego ziemianina, barona Ferdynanda von Kleist i jego żony Florentyny¹⁰. Nie wiadomo, kiedy i gdzie para zawarła związek małżeński. Można wysnuć przypuszczenie, że nastąpiło to w niedługim czasie od petersburskiego spotkania, ponieważ 31 III 1852 r. w Moskwie na świat przyszedł ich pierworodny syn, Jan Marcin Apolinary, który zmarł niedługo potem, 7 V 1852 r., i został pochowany na jednym z cmentarzy moskiewskich¹¹. Kalendarz koncertowy skrzypka pozwala jednak wątpić w ten scenariusz. Wiemy, że Kątski opuścił Petersburg pod koniec maja 1851 r. i udał się w trasę koncertową, odwiedzając m.in. Warszawę, prowincję Królestwa Polskiego, miasta i miasteczka Imperium Rosyjskiego, a także Istantu, Bukareszt i Jassy¹². O błogosławnym stanie Olgi Kątski musiał więc do wiedzieć się podczas podróży, ponieważ w dokumentach nie znajdujemy wzmianki, by towarzyszyła mu w niej małżonka. Prawdopodobnie gdy dotarła do niego wieść o przyszłym potomku, postanowił udać się do Moskwy. Świadczy o tym paszport umożliwiający przyjazd do Rosji, wydany Kątskiemu przez konsula generalnego Królestwa Prus w Mołdawii i Wołoszczyźnie z 2 II 1852 roku. Dane o tym dokumencie zawiera natomiast „bilet”, będący według ówczesnej nomenklatury ewidencji ludności w Rosji kartą czasowego pobytu, wydaną skrzypkowi 20 IV 1852 r. po przybyciu do Imperium Rosyjskiego przez moskiewskiego policmajstra¹³. Do Moskwy Kątski przyjechał na początku marca 1852 r. i dał się słyszeć w Teatrze Wielkim (10 III). Związek małżeński z Olgą mógł zawrzeć albo na krótko przed narodzinami syna albo niedługo po jego przyjściu na świat, gdyż rozpoczynając służbę na dworze, był już żonaty¹⁴. Niewykluczone również, że Olga była jego towarzyszką we wspomnianej podróży, zaś ślub odbył się w jednym z odwiedzonych przez nich miast. Sprawy rodzinne mogły więc być jednym z kluczowych czynników, który zaważył na podjęciu decyzji, by zabiegać o tytuł solisty Jego Imperatorskiej Mości. Etat w Petersburgu był

10 Personalalia rodziców Olgi Kątskiej nie są jednak jednoznaczne. Zgodnie z aktem zgonu Olgi Kątskiej, są to wspomniani powyżej Ferdynand i Florentyna von Kleist. Należy jednak pamiętać, że dokument ten sporządzany był na podstawie zeznań świadków, wśród których znaleźli się m.in. syn Kazimierz Kątski i zięć Franciszek Witkowski, co mogło prowadzić do rozbieżności danych. Sprzeczne informacje płyną jednak z petersburskiejteczki Apolinarego, gdyż w dokumentach tam zawartych małżonka Kątskiego figuruje jako „Olga Davidowa”. Akt zgonu Apolinarego Kątskiego informuje natomiast, że był on żonaty z „Olgą z domu Sznajder”, zob.: Akt zgonu Apolinarego Kątskiego, Archiwum Państwowe w Warszawie, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej św. Krzyża w Warszawie, zespół: 72/158/0, sygn. 97, akt nr 820/1879, dokument dostępny online: <https://szukajwarchiwach.pl/72/158/0/-/97/skan/full/MZZzNtw7lv9xNcYrolMp5w>, dostęp 2 II 2019.

11 Robert Antoń, *Ród Kąckich vel Kątskich z Kątów h. Brochwicz. Przyczynek do dziejów rodów rycerskich Małopolski*, Krosno 2021, s. 280. Zob. także: „Nagrobki polskie na cmentarzach moskiewskich”, *Miesięcznik Heraldyczny* 13 (1934) nr 11, dodatek, s. 173.

12 E. Chamczyk, *Wirtuozowska kariera*, zob. rozdz. „Działalność koncertowa Apolinarego Kątskiego w latach 1851–1860”, s. 170–175.

13 O służbie sostoávšego pri S.-Peterburgskih teatrach uvolennago po nevozvrašenii iz zagranicznego otpuska Skripača, solista Ego Veličestva Appolinariá Kontskago, RGIA, f. 497, op. 2 nr 13630, k. 8 i k. 90.

14 *Ibid.*, k. 93–94.

zatem idealnym kompromisem: z jednej strony pozwalał Kątskiemu na stabilizację i stworzenie domu, z drugiej zaś – dzięki specjalnym warunkom kontraktu – umożliwił mu kontynuowanie wojaży koncertowych oraz dodawał prestiżu. Do Petersburga Kątski wyruszył z Moskwy natychmiast po otrzymaniu stosownego dokumentu, tj. 20 IV 1852 r., i przybył do stolicy następnego dnia.

Po opuszczeniu stanowiska solisty Jego Imperatorskiej Mości przez Henriego Vieuxtemps'a, zorientowany już w petersburskiej koniunkturze Apolinary Kątski niezwłocznie rozpoczął zabiegi o wakującą posadę. Jak wynika z pierwszego w jego teczce dokumentu, przed 20 VI 1852 r. miał napisać list w tej sprawie do dyrektora Teatrów Imperatorskich Aleksandra Gedeonowa. W swoim liście Kątski zastrzegł sobie prawo do corocznego wiosennego urlopu i wyjazdów na południe Imperium, powołując się na problemy zdrowotne. Przewidując częste wyjazdy, zobowiązywał się grać na przedstawieniach według życzenia Dyrekcji bez dodatkowego wynagrodzenia:

Do Pana Generała-Feldmarszałka, Ministra Dworu Imperatorskiego

Dyrektor Teatrów Imperatorskich

Raport

20 czerwca 1852 roku nr 53

Znany koncertujący skrzypek Apolinary Kątski wyraził przede mną chęć rozpoczęcia pracy w Dyrekcji na stanowisku byłego solisty Vieuxtemps'a z tymże tytułem, który miał Vieuxtemps – „Skrzypek-Solista Jego Imperatorskiej Mości” – i ponieważ za przyczyną stanu swego zdrowia musi co roku w okresie wiosennym wyjeżdżać z Petersburga do miast wewnętrznych Imperium, więc z racji tych absencji oświadcza, że będzie pracować w teatrach bez wynagrodzenia, zobowiązując się grać zgodnie ze skierowaniem Dyrekcji.

Mając zaszczyt pozostawić do oceny Jaśnie Oświeconego Pana otrzymany przeze mnie list Kątskiego na ten temat, proszę o pozwolenie [na zatrudnienie].

Dyrektor Teatrów Imperatorskich Gedeonow¹⁵.

Tak ważna kwestia, jak brak wynagrodzenia, czyniła sytuację z zatrudnieniem Kątskiego wyjątkową. W związku z tym prawdopodobnie umowa z Apolinarym Kątskim nie została podpisana – tego rodzaju dokumentu nie zawiera teczka osobowa skrzypka.

Prośba Kątskiego o objęcie posady solisty i nadania mu tytułu skrzypka solisty Jego Imperatorskiej Mości została pozytywnie rozpatrzona przez Mikołaja I, który w formie pisemnej wyraził zezwolenie na pracę artysty zgodnie z zaproponowanymi przez niego warunkami. Polski wirtuoz 24 VI/6 VII 1852 r. zdobył oficjalną posadę w DTI i związany z nią tytuł¹⁶. Zapewne w związku z tą niecodzienną sytuacją braku

15 O służbie состоавшего при С.-Петербургских театрах уволенного по невозрашении из заграничного отпуска Скрипаца, солиста Его Величества Апполинариа Контского, RGIA, f. 497, op. 2 nr 13630, k. 1, przekł. Wiktoria Antonczyk.

16 Ibid., k. 2.

umowy zwolniono Kątskiego z obowiązku wykładania w Szkole Teatralnej i pozwolono na urządzenie dowolnej liczby abonamentowych koncertów. Z dokumentów Dyrekcji wynika też, że jako solista Jego Imperatorskiej Mości miał prawo do noszenia specjalnego munduru, w którym występował również na scenie¹⁷.

W ciągu kolejnych pór roku Apolinary Kątski zdążył wystąpić podczas spektakli w Teatrach Imperatorskich tylko osiem razy¹⁸. Już na początku 1853 r. wyjechał po przyznanym mu urlopie 7 I 1853 r. do Kijowa, gdzie przebywał do 17 II i dał koncert w sali gmachu uniwersyteckiego¹⁹.

19 V 1853 r. Kątski poprosił o kolejny urlop, na 28 dni, wyjeżdżając w związku z zaplanowanymi koncertami do Tweru²⁰. Ale po trzech dniach, 22 V, zwrócił się również z prośbą o możliwość wyjazdu następnie na kurację na południe Rosji na całe lato (do 1 IX 1853 r.), zawnazując, że chciałby także otrzymać urlop na kolejne miesiące zimowe²¹. Minister Dworu Imperatorskiego, hrabia Włodzimierz Adlerberg wyraził zgodę jedynie na urlop letni Kątskiego, podkreślając, że o urlopie zimowym powinien skrzypek prosić, gdy termin owego będzie się zbliżał, nie wyprzedzając wydarzeń, oraz uprzedził, że zbyt częste wyjazdy będą skutkowały pozbawieniem go tytułu:

Ministerstwo Dworu Imperatorskiego
do Dyrektora Teatrów Imperatorskich
26 maja 1853

[Odpowiedź na raport]

Nawiązując do Raportu Waszej Wysokiej Eksceleencji z 22 maja br., zezwalam wysłać skrzypka-solistę Jego Imperatorskiej Mości na urlop do guberni wewnętrznych w okresie letnim, gdy nie będzie on Dyrekcji potrzebny. Co się tyczy jego urlopu później, w zimie, za granicą, jeśli będzie tego wymagał stan jego zdrowia, powinien o to prosić w swoim czasie, a nie teraz.

Sądzę, że byłoby stosowne wyjaśnić Panu Kątskiemu, iż jego nieobecność w ciągu całego roku nie jest dopuszczalna, i jeśli tak długą absencję uważa za konieczną, raczej nie będzie mógł zachować swojego obecnego tytułu.

List Kątskiego załączam.

Minister Dworu Imperatorskiego Włodzimierz Adlerberg²².

Z drugiego urlopu, trwającego ponad trzy miesiące, Apolinary Kątski, mimo ostrzeżenia Ministra, nie wrócił już punktualnie. 22 VIII wysłał do DTI zaświadczenie z Charkowskiego Urzędu Lekarskiego. Stan zdrowia wirtuoza został opisany

17 Ibid., k. 84. Po raz pierwszy ten fakt został opublikowany w: Wiktoria Antonczyk, „Muzycy polscy jako nadworni soliści carów Rosji”, w: *Rola i wkład Polaków w kreację dziedzictwa kulturowego innych narodów*, red. Samanta Kowalska, Poznań–Kalisz 2014, s. 74.

18 Ibid., k. 10r.

19 Ibid., k. 5. Zob. także *Gazeta Warszawska* 92 (1854) nr 17 z 7 I, s. 3.

20 O służbie sostoawšego pri S.-Peterburgskih teatrach uvolennago po nevozvršenii iz zagraničnogo otpuska Skripača, solista Ego Veličestva Apollinariâ Kontskago, RGIA, f. 497, op. 2 nr 13630, k. 9.

21 Ibid., k. 10, Raport Dyrektora Teatrów Imperatorskich do Ministerstwa Dworu Imperatorskiego.

22 Ibid., k. 11.

przez przedstawicieli Urzędu, notabene trzech profesorów Imperatorskiego Charkowskiego Uniwersytetu (co prawda tylko jeden z nich określił siebie jako doktora medycyny) i dyrektora Szkoły Weterynaryjnej: zawiadamiali o postępującym zwłóknieniu wątroby oraz śledziony i wskutek tego nasilających się problemach z układem trawiennym i krwionośnym Kątskiego; zaznaczyli ponadto, że stan jego układu oddechowego wskazuje na ryzyko rozwoju gruźlicy i zalecali, by chory pozostał na całą zimę w regionie Imperium o ciepłym klimacie:

Zaświadczenie

My, niżej podpisani, zaświadczamy, że artysta Apolinary de Kątski, przybywszy do Charkowa i czując się chorym, zwrócił się do nas po poradę; po dokładnym zbadaniu jego choroby okazało się, że, mając szczupłą budowę ciała, cierpi na marskość wątroby i zawał śledziony, powodujące zaburzenie trawienia i krwotok, a odpowiednio chudnięcie i wyniszczenie chorobą, przy tym pojawiły się ataki zaburzenia układu oddechowego, które mogą prowadzić do gruźlicy. Na podstawie tych danych radzimy Panu de Kątskiemu spędzić nadchodzącą zimę w części Rosji z umiarkowanym ciepłym klimatem i stosować odpowiednie dla tych chorób środki, które, przy korzystnym klimacie, mogą polepszyć jego stan zdrowia.

Charków. 11 sierpnia 1853 roku²³.

Sprawa ta została przedstawiona bezpośrednio carowi Mikołajowi I. Władca Imperium pozwolił swojemu nadwornemu solście na przedłużenie urlopu do końca zimy, pod warunkiem, że jeśli na wiosnę nie wróci do stolicy – zostanie zwolniony²⁴.

Taką strategię przedłużania urlopów, jak się okazało, Kątski obrał sobie na cały okres zatrudnienia w DTI; nie miał wszakże żadnych zobowiązań zatwierdzonych przez Dyрекcję w formie kontraktu. Wykorzystywał przy tym do 1858 r. pretekst wątłego zdrowia²⁵, powoływał się na zaproszenia na koncerty przez państwowych dygnitarzy, a następnie podawał jako przyczynę nieobecności w Petersburgu proces zakładania Instytutu Muzycznego Warszawskiego. Czynił to na tyle umiejętnie, że MDI musiało akceptować częste nieobecności solisty w Petersburgu.

DTI wystawiała muzykowi obcokrajowcowi odpowiednie zaświadczenia z miejsca pracy, umożliwiające mu podróżowanie wraz z żoną po całym kraju w trakcie trwania urlopów i bezproblemowe przekraczanie granic rozmaitych guberni ogromnego państwa²⁶. Zgody na podróże do Królestwa Polskiego, ziem zabranych (Kraju Zachodniego) i Francji Kątski otrzymywał nie tylko ze strony Ministerstwa Dworu

23 Ibid., k. 20.

24 Ibid., k. 22.

25 Już w metryce chrztu został określony jako „infans debil” – dziecko o słabym zdrowiu, zob.: Akt urodzenia i chrztu Apolinarego Jana Kątskiego, Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie, Księgi metrykalne Parafii Rzymskokatolickiej św. Jana Chrzciciela w Warszawie, zesp. 9233/D, sygn. 130, akt nr 451/1824, dokument dostępny online: http://metryki.genealodzy.pl/metryka.php?ar=8&zs=9233d&sy=130&kt=3&pplik=s_194-195.jpg#zoom=1&x=1759&y=932, dostęp 19 VI 2018.

26 O służbie sostoâvşego pri S.-Peterburgskih teatrah uvolennago po nevozvraşenii iz zagranicnogo otpuska Skripaça, solista Ego Veliçestva Appolinariâ Kontskago, RGIA, f. 497, op. 2 nr 13630, k. 16, 24, 31, 33, 38, 42, 45, 51, 60.

Imperatorskiego, lecz dodatkowo od kierownika III Oddziału Kancelarii Osobistej Jego Cesarskiej Mości, Leoncjusza Dubelta, jak na przykład 9 I 1855²⁷, 4 V 1855²⁸, 29 IX 1855²⁹ i 30 V 1857 r.³⁰

Jak wynika z zaświadczenia o udzielonym Kątskiemu urlopie od 12 V 1859 r.³¹ na wyjazd do Królestwa Polskiego, skrzypek podróżował wraz z żoną i dwójką dzieci, tj. z córką Marią Wandą Apolonią (1853–93) i synem Marcinem. Dokument ten pozwala podważyć dotychczasowe błędne przekonanie o tym, że wszyscy synowie Apolinarego i Olgi, którzy dożyli wieku dorosłego, tj. Marcin, Zygmunt i Kazimierz, urodzili się w Warszawie³². Możemy zatem stwierdzić, że najstarszy z nich, Marcin Kątski, urodził się w Petersburgu, najpóźniej w 1859 roku.

Warto zaznaczyć, że Apolinary Kątski po dwóch latach od momentu zatrudnienia, przebywając od marca 1854 do stycznia 1855 r. w Petersburgu, przedsięwziął jednak próbę wynegocjowania sobie wynagrodzenia. Zrobił to za pośrednictwem Ignacego Turkułła – ministra, sekretarza stanu Królestwa Polskiego. Turkułł zwrócił się bezpośrednio do ministra Dworu Imperatorskiego na początku października z zapytaniem, dlaczego od sezonu 1854/55 skrzypkowi nie jest wypłacana pensja³³. Odpowiedź ze strony dyrekcji była oczywista – Kątski sam zaproponował takie warunki w 1852 r., a poza tym nie występował stale w składzie orkiestry DTI.

Podania o przedłużeniu urlopów ujawniają rozległą sieć znajomości Kątskiego wśród osób zarządzających guberniami rosyjskiego mocarstwa. Tak na przykład we wrześniu 1855 r. skrzypkowi pozwolono pozostać dłużej w Kownie ze względu na organizację koncertów na prośbę kowieńskiego gubernatora cywilnego³⁴. W styczniu 1859 r. uwzględniono prośbę generał-gubernatora wileńskiego, kowieńskiego i grodzieńskiego Włodzimierza Nazimowa o przedłużenie urlopu Kątskiemu w związku z udziałem w koncertach podczas wyborów szlacheckich w tych guberniach³⁵.

Co się tyczy stanu zdrowia Kątskiego poza wymienionymi już dolegliwościami w kolejnych latach zaświadczenia lekarskie zawierają dane o stanie grypopodobnym³⁶, hemoroidach i krwimocz³⁷.

27 Ibid., k. 28.

28 Ibid., k. 30.

29 Ibid., k. 32.

30 Ibid., k. 59.

31 Ibid., k. 76.

32 Zob.: *Genealogia Rodu Kątskich h. Brochwicz*, <https://www.sanok.xyz/katski/drzewo-osobistosci-rodu/>, dostęp 16 III 2021.

33 O służbie sostoâvszego pri S.-Peterburgskih teatrach uvolennago po nevozvrašenii iz zagranicznego otpuska Skripača, solista Ego Veličestva Appolinariâ Kontskago, RGIA, f. 497, op. 2 nr 13630, k. 25.

34 Ibid., k. 32.

35 Ibid., k. 72.

36 Ibid., k. 37.

37 Ibid., k. 56.

Szczególną wartość ma zawarta w teczce Apolinarego Kątskiego korespondencja DTI z Pawłem Muchanowem³⁸ – dyrektorem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych w Warszawie – odzwierciedlająca proces prac nad zakładaniem Warszawskiego Instytutu Muzycznego. W pierwszym liście do dyrektora Teatrów Imperatorskich Andrzeja [Andrieja?] Saburowa Muchanow opisywał 3/15 X 1858 r. etap zatwierdzenia projektu „szkoły muzyki i śpiewu” przedłożonego przez Apolinarego Kątskiego namiestnikowi Królestwa Polskiego: informował, że dla rozpatrzenia tego przedsięwzięcia powołany został specjalny Komitet, który chciałby przedyskutować z Kątskim niektóre ustępy tego projektu:

Miłościwy Panie Andrzeju Iwanowiczul

Zgodnie z Najwyższym rozkazem, przekazany został do rozpatrzenia przez Księcia Namiestnika w Królestwie projekt Solisty Dworu Imperatorskiego Apolinarego Kątskiego założenia w Warszawie szkoły muzyki i śpiewu.

Do omówienia projektu powołano w Warszawie specjalny Komitet [złożony] z osób kompetentnych w tej dziedzinie. Wspomniany Komitet ma nadzieję niedługo ukończyć powierzone mu zadanie, jednak ma jeszcze potrzebę otrzymania osobistych wyjaśnień od Kątskiego w sprawie rozmaitych artykułów projektu. Dlatego mam zaszczyt pokornie prosić Waszą Wysoką Ekszelencję, by raczył uznać za możliwe przedłużenie terminu urlopu Solisty Kątskiego jeszcze na jakiś czas ze względu na przedstawioną okoliczność.

Z pełnym szacunkiem i oddaniem Waszej Wysokiej Ekszelencji oddany sługa
P. Muchanow³⁹.

11/23 XI 1859 r. Paweł Muchanow prosił Saburowa o kolejne pozwolenie na półroczny pobyt solisty w Warszawie: po zatwierdzeniu przez cara regulaminu tej instytucji obecność Kątskiego jako jej kierownika była niezbędna w związku z rozpoczęciem prac organizacyjnych⁴⁰.

Dyrektor Teatrów Imperatorskich chciał wykorzystać ten pretekst, by nakłonić ciągle nieobecnego Kątskiego do zwolnienia się z DTI. 11 XII 1859 r. poprosił więc Pawła Muchanowa, by ten przekazał skrzypkowi następującą propozycję: jeśli Kątski zdecyduje się na rezygnację z pełnionego stanowiska, Saburow jako dyrektor wynegocjuje mu zachowanie tytułu, lecz w zmienionej formie jako „honorowego solisty Jego Imperatorskiej Mości”⁴¹. Apolinary Kątski przekazał przez Pawła Muchanowa swoją odpowiedź dopiero 2/14 IV następnego roku, prosząc o odroczenie ostatecznej decyzji o zwolnieniu do maja, gdy będzie mógł przyjechać do Petersburga i wyja-

38 Paweł Muchanow był stryjcem Sergiusza Muchanowa, męża polskiej pianistki Marii Kalergis, zaprzyjaźnionej z Apolinarem Kątskim, która wspierała gromadzenie środków na Instytut Muzyczny w Warszawie.

39 O służbie sostoávšego pri S.-Peterburgskih teatrah uvolennago po nevozvrašení iz zagraničnogo otpuska Skripača, solista Ego Veličstva Appolinariâ Kotskago, RGIA, f. 497, op. 2 nr 13630, k. 68.

40 Ibid., k. 77.

41 Ibid., k. 78.

ścić dyrektorowi osobiście niektóre okoliczności⁴². I tym razem Kątski nie wrócił do Petersburga, ponieważ pochłonęły go sprawy gromadzenia kapitału na potrzeby Instytutu, „instytucji korzystnej dla tej krainy”, jak to tłumaczył w kolejnym liście do DTI Paweł Muchanow⁴³. Nie zgodził się również ustąpić z pełnionego stanowiska, opisując swoją szczególną sytuację w podaniu skierowanym już bezpośrednio do głowy państwa. Car w listopadzie 1860 r. postanowił zachować Kątskiemu tytuł, posadę i prawo zakładania mundurów, zaprojektowanego dla solistów i kapelmistrzów Teatrów Imperatorskich uczestniczących w uroczystych spektaklach teatralnych⁴⁴. Kolejny już dyrektor Teatrów Imperatorskich, Aleksander Borch, odważył się poruścić sprawę zwolnienia Kątskiego powtórnie dopiero w grudniu 1865 r., prosząc ministra Dworu Imperatorskiego o zaznaczenie w raporcie dla cara, że skrzypek w ciągu sześciu lat nie wracał do stolicy⁴⁵. Aleksander II podjął w końcu decyzję o zwolnieniu wirtuoza 7 I 1866 r. z zachowaniem pierwotnie nadanego mu tytułu w formie „solista Jego Imperatorskiej Mości”⁴⁶.

Jednym z ostatnich dokumentów w teczce Kątskiego jest zaświadczenie ze skrupulatnie podliczoną liczbą dni pracy artysty:

Skrzypek-solista Jego Imperatorskiej Mości Apolinary Kątski należał do resortu Dyrekcji od 24 VI 1852 r. do 9 I 1866 r., i jak widać ze stanu służby, całej rzeczywistej jego pracy z wyłączeniem czasu spędzonego na urloпах dłuższych niż dwa miesiące i obejmujących 8 lat 4 miesiące i 20 dni, naliczono tylko 6 lat 1 miesiąc i 17 dni⁴⁷.

Interesujący jest fakt, że w grudniu 1871 r. korespondencję z DTI prowadziło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w związku z przyznaniem Apolinaremu Kątskiemu nagrody – orderu św. Stanisława III klasy. Urzędnicy musieli ustalić, do którego stanu należy skrzypek, ponieważ jako jedyny dowód na swoje szlachectwo przedłożył do kancelarii namiestnika w Warszawie kartę pobytu wydaną mu przez biuro DTI 5 XI 1855 r., gdzie zapisany został jako szlachcic, obywatel Królestwa Prus⁴⁸. Prosil więc biuro DTI o wysłanie odpowiedniego dokumentu o szlachectwie Kątskiego, na podstawie którego sporządzono kartę pobytu. Dyrekcja mogła przekazać tylko wyżej wspomniany bilet, który w 1852 r. wirtuoz otrzymał od moskiewskiego policmajstra⁴⁹.

Po śmierci Apolinarego Kątskiego rodzina skrzypka podjęła jeszcze jedną próbę wyciągnięcia korzyści z faktu nadania muzykowi tytułu solisty Jego Imperatorskiej Mości. Jego żona w grudniu 1880 r. zwróciła się do DTI z prośbą o przyznanie jej,

42 Ibid., k. 79–80.

43 Ibid., k. 81.

44 Ibid., k. 82.

45 Ibid., k. 84–85.

46 Ibid., k. 86.

47 Ibid., k. 92.

48 Ibid., k. 87.

49 Ibid., k. 88.

jako wdowie solisty, dożywotnej zapomogi finansowej⁵⁰. Do kancelarii MDI przekazana została odpowiedź kierownika biura Dyrekcji: „W historii biura nie było przykładu, by wdowie osoby zatrudnionej w resorcie Dyrekcji Teatrów bez wynagrodzenia przyznawana była dożywotnia emerytura”⁵¹.

ZNACZENIE TECZKI OSOBOWEJ W BADANIACH
NAD BIOGRAFIĄ APOLINAREGO KĄTSKIEGO

Dokumenty zawarte w teczce osobowej Apolinarego Kątskiego stanowią nieocenione źródło do badań nad biografią skrzypka. Przede wszystkim pozwalają one uporządkować chronologię wydarzeń, gdyż ze zbioru wyłaniają się wyraźne etapy relacji Kątski–Teatry Imperatorskie:

- 1) Etap I (20 VI 1852 r.–11 I 1853 r.): ustalenie warunków współpracy oraz posłuszna służba na dworze;
- 2) Etap II (12 I 1853 r.–9 V 1859 r.): liczne dłuższe i krótsze urlopy, podczas których Kątski wyraźnie sprawdza granicę wytrzymałości Dyrekcji Teatrów Imperatorskich, niejednokrotnie przedłużając pobyt poza Petersburgiem. W tym czasie w mieście pojawia się zaledwie dwanaście razy;
- 3) Etap III (10 V 1859 r.–7 I 1866 r.): Kątski opuszcza Petersburg i nie powraca do miasta, mimo iż formalnie nadal pozostaje na służbie.

Dzięki skrupulatnie prowadzonej ewidencji zatrudnienia skrzypka możliwe jest precyzyjne określenie dat pobytu Kątskiego w Petersburgu oraz kierunków jego wyjazdów poza miasto i osób, które mu towarzyszyły.

Korespondencja zawarta w teczce świadczy także o szczególnym traktowaniu skrzypka przez władców Imperium Rosyjskiego. Nasuwa się przypuszczenie, że zarówno Mikołaj I, jak i jego syn Aleksander II, zafascynowani kunsztem wykonawczym Apolinarego Kątskiego, faworyzowali skrzypka i dlatego przez długie lata roztaczali nad nim swój patronat bez względu na stałe nieobecności nadwornego solisty w stolicy mocarstwa. Poznajemy także krąg kontaktów skrzypka i jego dobre relacje z wysoko umocowanymi w państwie osobami, m.in. z Ignacym Turkułłem, czy ministrem Włodzimierzem Adlerbergiem. To właśnie w petersburskim okresie działalności Apolinary Kątski rozwija swój krąg znajomości na tak wysokim poziomie. Widzimy tu zatem szczególną zdolność komunikacji i niezwykłą dyplomację Kątskiego w kontaktach ze swym zwierzchnictwem – dzięki umiejętnie prowadzonej korespondencji wirtuoz nie tylko osiągał zamierzone cele, lecz także przez wiele lat unikał zwolnienia, do którego DTI przygotowywała się już od 1853 roku. Taki bilans

⁵⁰ Ibid., k. 91.

⁵¹ Ibid., k. 92.

świadczy o sporej zaradności i inteligencji Kątskiego oraz jego sprawnym poruszaniu się w środowisku rosyjskich oficjeli.

Dokumenty zawarte w teźce umożliwiają ponadto poruszenie bardzo delikatnych kwestii, związanych z życiem prywatnym muzyka i stanem jego zdrowia.

Historia zatrudnienia na dworze carskim w Petersburgu rzuca zupełnie nowe światło na sylwetkę Apolinarego Kątskiego i umożliwia interpretację rosyjskiego fragmentu biografii, najskromniej dotąd opracowanego.

ANEKS

ZAWARTOŚĆ TECZKI OSOBOWEJ APOLINAREGO KĄTSKIEGO

Nr	Karta	Data	Nadawca	Adresat	Dokument
1.	k. 1	20 VI 1852	DTI	MDI	Raport z warunkami współpracy Kątskiego.
2.	k. 2	24 VI 1852	MDI	DTI	Powiadomienie o warunkach współpracy; potwierdzenie nadania Kątskiemu tytułu solisty Jego Imperatorskiej Mości.
3.	k. 3	24 VI 1852	MDI	BDTI	Powtórzenie warunków i treści z k. 2.
4.	k. 4	2 VII 1852	BDTI	IMTI Maurer	Powtórzenie warunków i treści z k. 2.
5.	k. 5	7 I 1853	BDTI	Kątski	Zaświadczenie o pozwoleniu na urlop od 12 I do 17 II 1853 r.
6.	k. 6	7 I 1853	BDTI	UdsO	Prośba o dostarczenie paszportu/„biletu”.
7.	k. 7	21 I 1853	UdsO	BDTI	List nt. dostarczenia „biletu”, który został wydany Kątskiemu 20 IV 1852 r. w Moskwie.
8.	k. 8	–	–	–	Kopia i tłumaczenie „biletu” wydanego Kątskiemu 20 IV 1852 r. w Moskwie.
9.	k. 9	19 V 1853	BDTI	–	Zaświadczenie o urlopie na 28 dni na wyjazd do Tweru i innych miast od 19 V 1853 roku.
10.	k. 10	22 V 1853	DTI	MDI	Raport dotyczący urlopu zdrowotnego Kątskiego na letni wyjazd na południe Rosji oraz zimowe tournée za granicę.
11.	k. 11	26 V 1853	MDI	DTI	Zgoda na urlop letni od 26 V 1853 r. do 1 IX 1853 roku. Uwaga, iż udzielenie zgody na urlop zimowy nie jest obecnie możliwe i wymaga osobnego podania.
12.	k. 12	30 V 1853	MDI	BDTI	Zgoda na urlop letni od 26 V 1853 r. do 1 IX 1853 roku.
13.	k. 13	18 V 1853	Kątski	DTI	Podanie o urlop (w jęz. fr.).

14.	k. 14–15	6 VI 1853	MDI	Kątski	Powtórzenie treści z k. 11.
15.	k. 16	6 VI 1853	BDTI	Kątski	Zaświadczenie o urlopie od 26 V 1853 r. do 1 IX 1853 roku.
16.	k. 17	22 VIII 1853	DTI	MDI	Zaświadczenie o chorobie Kątskiego.
17.	k. 18	25 VIII 1853	MDI	DTI	Odpowiedź dot. powyższego; pomysł zwolnienia Kątskiego.
18.	k. 19	11 VIII 1853	Kątski	DTI	List Kątskiego informujący o chorobie (w jęz. fr.).
19.	k. 20	11 VIII 1853		–	Zaświadczenie o chorobie Kątskiego z rekomendacją pozostania na południu Imperium.
20.	k. 21	26 VIII 1853	DTI	MDI	Raport informujący o chęci zwolnienia Kątskiego.
21.	k. 22	30 VIII 1853	MDI	DTI	Informacja, iż car wyraził zgodę na przedłużenie urlopu o miesiące zimowe, z zastrzeżeniem zwolnienia w przypadku braku powrotu.
22.	k. 23	1 IX 1853	MDI	Kątski	List z informacją o udzielonym na zimę urlopie i nakazem powrotu po zakończeniu urlopu.
23.	k. 24	1 IX 1853	BDTI	Kątski	Zaświadczenie o przedłużeniu urlopu Kątskiemu od 1 IX 1853 r. na całą zimę.
24.	k. 25–26	10 X 1854	DTI	MDI	Raport informujący o manipulacjach Kątskiego dotyczących wynagrodzenia.
25.	k. 27	9 I 1855	DTI	BDTI	Polecenie dot. przyznania Kątskiemu urlopu na 3 miesiące, licząc od 11 I 1855 roku.
26.	k. 28	8 I 1855	KOKMD	–	Zaświadczenie.
27.	k. 29	2 V 1855	DTI	BDTI	Udzielenie urlopu (za zgodą MDI) od 1 V 1855 r. na całe lato.
28.	k. 30	4 V 1855	KOKMD	–	Pozwolenie na wyjazd Kątskiego do Królestwa Polskiego.
29.	k. 31	5 V 1855	DTI	–	Świadcstwo o możliwości przebywania podczas urlopu na terenie Imperium i Królestwa Polskiego od 1 V do 25 IX 1855 roku.
30.	k. 32	29 IX 1855	KOKMD	DTI	List informujący, że Kątski zwrócił się do gubernatora Kowna, przez którego prosił o pozwolenie na późniejszy powrót do Petersburga.
31.	k. 33	29 IX 1855	DTI	–	Kopia zaświadczenia o przedłużeniu Kątskiemu urlopu do 22 X 1855 roku.

32.	k. 34	30 IX 1855	DTI	KOKMD	Przedłużenie urlopu Kątskiemu z informacją, że może przekazać wiadomość gubernatorowi Kowna.
33.	k. 35	31 XII 1855	BDTI	–	Notatka z informacją o urlopie na terytorium Imperium od 1 I 1856 r. na 28 dni.
34.	k. 36	27 I 1856		DTI	List dotyczący choroby Kątskiego, uniemożliwiającej mu podróżowanie, z prośbą o przedłużenie urlopu do 15 II 1856 roku.
35.	k. 37	24 I 1856	Lekarz	–	Zaświadczenie o chorobie z Mohylewa.
36.	k. 38	–	DTI	–	Zaświadczenie o przedłużeniu urlopu w związku z chorobą do 15 II 1856 roku.
37.	k. 39	6 II 1856	DTI	Gubernator Mohylewa	List o przedłużeniu urlopu i wysłce niezbędnego zaświadczenia.
38.	k. 40	12 II 1856		DTI	List informujący o chorobie Kątskiego w Witebsku.
39.	k. 41	10 III 1856	Cywilny	BDTI	Informacja o niedostarczeniu Kątskiemu zaświadczenia o pozwoleniu na urlop z powodu wyjazdu muzyka do Petersburga.
40.	k. 42	6 II 1856	BDTI	Kątski	Zaświadczenie o przedłużeniu urlopu Kątskiego do 15 II 1856 roku.
41.	k. 43	24 IV 1856	DTI	BDTI	Zaświadczenie o udzieleniu urlopu na 28 dni na wyjazd do Guberni Wileńskiej (Kątski otrzymał urlop do 1 VIII 1856 r.).
42.	k. 44	29 IV 1856	DTI	BDTI	Pozwolenie na przebywanie Kątskiego w Królestwie Polskim do 1 VIII 1856 roku.
43.	k. 45	30 IV 1856	BDTI	Kątski	Zaświadczenie o urlopie w celu poprawienia zdrowia, zgoda na wyjazd do Królestwa Polskiego.
44.	k. 46	20 VI 1856	Kątski	DTI	Depesza z Rygi z prośbą o wystawienie pozwolenia na wyjazd żony Kątskiego z Petersburga do Rygi.
45.	k. 47	21 VI 1856	–	–	Kopia zaświadczenia dla Olgi Davidowej Kątskiej z pozwoleniem na wyjazd do Rygi.
46.	k. 48	15 IX 1856	DTI	BDTI	Zgoda na urlop Kątskiego na 28 dni połączony z wyjazdem do Guberni Mińskiej i Kamieńca Podolskiego.
47.	k. 49	12 IX 1856	Kątski	DTI	List Kątskiego z prośbą o urlop (w jęz. fr.).
48.	k. 50	9 I 1857	BDTI	–	Notatka zezwalająca Kątskiemu na wyjazd do wszystkich miast Imperium Rosyjskiego aktualna przez 28 dni.

49.	k. 51	12 I 1857	–	–	Zaświadczenie o urlopie z pozwoleniem na wyjazd Kątskiego do wszystkich miast Imperium Rosyjskiego aktualna przez 28 dni.
50.	k. 52	–	–	–	Notatka z Kamieńca Podolskiego, podpisana przez majora policji w tym mieście. Informacja o datach meldunku Kątskiego w Kijowie i Kamieńcu Podolskim.
51.	k. 53	16 I 1857	MDI	DTI	Kopia przedłużenia Kątskiemu urlopu od 17 I do 1 III 1857 roku. Informacja o załączniku – liście Kątskiego.
52.	k. 54	5 I 1857	Kątski	Vladimir Adlerberg	List Kątskiego (w jęz. fr.).
53.	k. 55	26 III 1857		DTI	List z Żytomierza informujący o chorobie Kątskiego. Notatka BDTI ołówkiem: „Kątski przybył [do Petersburga] 9 IV 1857 r.”.
54.	k. 56–57	–	Lekarze Guberni	–	Zaświadczenie o chorobie Kątskiego zawierające historię choroby.
55.	k. 58	15 V 1857	Kątski	BDTI	List Kątskiego (w jęz. fr.) z Petersburga z prośbą o urlop na 28 dni. Notatka BDTI o udzieleniu urlopu od 18 V 1857 roku.
56.	k. 59	30 V 1857	DTI	BDTI	Pozwolenie wystawione Kątskiemu na wyjazd do Francji do końca września 1857 roku.
57.	k. 60	1 VI 1857	DTI	–	Zaświadczenie o udzieleniu Kątskiemu urlopu na podstawie pozwolenia MDI. Pozwolenie na wyjazd do Francji wraz z żoną Olgą do końca września 1857 roku.
58.	k. 61	IV 1858	Kątski	DTI	Podanie Kątskiego (w jęz. ros.) o urlop na 28 dni z powodu wyjazdu w sprawach rodzinnych do Imperium i Królestwa Polskiego. Notatka: zgoda na urlop od 26 IV 1858 r. na 28 dni.
59.	k. 62	25 V 1858	DTI	MDI	Raport z prośbą o urlop zagraniczny Kątskiego od 5 VI 1858 r. na cztery miesiące.
60.	k. 63	15 V 1858	Kątski	DTI	List Kątskiego z Warszawy (w jęz. fr.) z prośbą o urlop.
61.	k. 64	30 V 1858	MDI	BDTI	Odpowiedź z informacją, że zgodę na czteromiesięczny urlop Kątskiego wyraził sam car.

62.	k. 65–66	31 V 1858	MDI	Stacja telegraficzna w Petersburgu	Prośba o pilne przekazanie informacji Kątskiemu o zgodzie na czteromiesięczny urlop od 5 VI 1858 roku.
63.	k. 67	–	Stacja	BDTI	Informacja o otrzymaniu zapłaty za depeszę w wysokości 4 rubli i 30 kopiejek.
64.	k. 68	3(15) X 1858		DTI	List dotyczący przygotowanego przez Kątskiego projektu Instytutu Muzycznego – Szkoły Muzyki i Śpiewu. Prośba o przedłużenie urlopu.
65.	k. 69	18 X 1858	DTI	Gubernator Warszawski Muchanow	Kopia zgody na przedłużenie urlopu.
66.	k. 70	3 I 1859	Kątski	DTI	Podanie o urlop na 28 dni. Adnotacja o wydaniu urlopu od 5 I 1859 r. na 28 dni.
67.	k. 71	5 I 1859	Kątski	DTI	Podanie (w jęz. ros., pisane przez kopistę z rosyjskim podpisem Kątskiego) o zaświadczenie o urlopie od 9 I 1859 r. na 28 dni dla żony Olgi.
68.	k. 72	9 I 1859		DTI	Prośba o udzielenie Kątskiemu urlopu w celu jego przybycia do Wilna i Grodna.
69.	k. 73	15 I 1859	DTI	Gubernator Wileńsko-grodzieńsko-kowieński Władimir Nazimow	Informacja, że pozwolenie zostało już Kątskiemu wydane.
70.	k. 74	7 III 1859	Kątski	DTI	Podanie o urlop (w jęz. ros.) na wyjazd z żoną do Moskwy od 10 III 1859 r. na 14 dni.
71.	k. 75	7 V 1859	Kątski	BDTI	Podanie o urlop (w jęz. ros.) na wyjazd z żoną i dwójką dzieci w celach zdrowotnych, umożliwiającą podróżowanie po Imperium i Królestwie Polskim od 12 V 1859 r. przez kolejnych sześć miesięcy.
72.	k. 76	–	–	–	Pozwolenie na urlop z żoną i dwójką dzieci na okres sześciu miesięcy poczynając od 9 V 1859 roku.
73.	k. 77	11(23) XI 1859		DTI	Prośba o przedłużenie urlopu o kolejnych sześć miesięcy w związku z pracami Kątskiego nad stworzeniem Instytutu Muzycznego.
74.	k. 78	11 XII 1859	DTI	Gubernator Warszawski Muchanow	Zgoda na urlop Kątskiego. Prośba do Muchanowa o rozmowę z Kątskim na temat odstąpienia ze stanowiska solisty.

75.	k. 79	15(27) IV 1860		DTI	List Muchanowa informujący o rozmowie z Kątskim.
76.	k. 80	2(14) IV 1860	Kątski	Gubernator Warszawski Muchanow	Raport Kątskiego dotyczący utrzymania tytułu Honorowego Solisty, informacja o chęci spotkania z DTI podczas wizyty w Petersburgu, planowanej na maj 1860 roku.
77.	k. 81	6(18) VII 1860		DTI	Informacja o przedłużeniu urlopu Kątskiego z powodu pracy nad Instytutem Muzycznym.
78.	k. 82	13 XI 1860	KOKMD	DTI	Informacja o zgodzie Imperatora na utrzymanie tytułu Solisty i zachowanie munduru, który soliści i kapelmistrzowie mogą zakładać na specjalne uroczystości w teatrach.
79.	k. 83	2 XII 1864	DTI	–	Rozważania na temat sposobów zwolnienia Kątskiego.
80.	k. 84–85	22 XII 1865	DTI	MDI	Raport informujący o dacie ostatniego pobytu Kątskiego w Petersburgu (9 V 1859 r.) i urlopach skrzypka z wnioskiem dotyczącym zwolnienia Kątskiego.
81.	k. 86	18 I 1866	DTI	Gubernator Warszawy Berg	Informacja z 7 I 1866 r. o zgodzie imperatora na zwolnienie Kątskiego z zachowaniem tytułu Solisty Jego Imperatorskiej Mości.
82.	k. 87	8 XII 1871	MSW	BDTI	Prośba o wydanie dokumentu potwierdzającego tytuł szlachecki Kątskiego.
83.	k. 88	11 XII 1871	BDTI	MSW	Odpowiedź z informacją, że tytuł szlachecki wpisano na podstawie „biletu” wystawionego 20 IV 1852 r. w Moskwie.
84.	k. 89	13 I 1872	MSW	BDTI	Informacja o przesłaniu „biletu” z Moskwy.
85.	k. 90	20 IV 1852	–	–	Oryginał „biletu” wystawionego 20 IV 1852 r. w Moskwie.
86.	k. 91	14 XII 1880	MDI	DTI	Informacja o liście Olgi Kątskiej do DTI z prośbą o dożywotnią zapomogę finansową po Kątskim. Prośba MDI o przesłanie stanu służby Kątskiego.
87.	k. 92	13 I 1881	DTI	–	Notatka o historii pracy Kątskiego.
88.	k. 93–94	–	DTI	–	Historia zatrudnienia Apolinarego Kątskiego na dworze w Petersburgu.
89.	k. 95	15 I 1881	BDTI	MDI	Kopia odpowiedzi o przesłaniu stanu służby.

Wykaz skrótów

DTI – Dyrektor Teatrów Imperatorskich
 BDTI – Biuro Dyrekcji Teatrów Imperatorskich
 MDI – Minister Dworu Imperatorskiego
 IMTI – Inspektor Muzyki Teatrów Imperatorskich
 UdsO – Urząd ds. Obcokrajowców
 KOKMD – Kierownik III Oddziału Kancelarii Ministerstwa Dworu
 MSW – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

BIBLIOGRAFIA

- Antonczyk, Wiktoria. „Muzycy polscy jako nadworni soliści carów Rosji”. W: *Rola i wkład Polaków w kreację dziedzictwa kulturowego innych narodów*, red. Samanta Kowalska, 64–82. Poznań–Kalisz: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny, 2014.
- Chamczyk, Ewa. „Wirtuozowska kariera Apolinarego Kątskiego w świetle doniesień prasowych (1829–1861)”. Praca magisterska, Uniwersytet Warszawski, 2014.
- Kružnov, Ůrij. „Direkciã Imperatorskih Teatrov”. W: *Tri veka Sankt-Peterburga*. T. 2, *Devãtnadcatyj vek*. Petersburg: Filologičeskij fakul'tet Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta, 2003.
- Petrovskaã, Ira. *Muzykal'nyj Peterburg, 1801–1917: ènciklopedičeskij slovar'–issledovanie*. T. 10, ks. 1. Petersburg: Kompozitor, 2009.
- Telãkovskij, Vladimir. *Vospominaniã*. Leningrad–Moskva: Iskusstvo, 1965.

APOLINARY KÅTSKI'S ST PETERSBURG FILE AS A SOURCE FOR THE STUDY OF THE
 VIOLINIST'S BIOGRAPHY

St Petersburg, as one of nineteenth-century Europe's main cultural centres, attracted world-famous artists, invited not only for guest performances. They also signed contracts with the Russian Empire's major musical institutions. Despite the considerable damage which the city suffered during the Second World War, its precious archive collections, including the rich documentation of the Directorate of Imperial Theatres, were rescued in dramatic circumstances. These documents represent an extremely valuable source for musicologists, as they allow us to reconstruct the St Petersburg period in many artists' work with a high degree of accuracy.

The documents from the Directorate of Imperial Theatres also constitute a key source for research into the biography of Polish virtuoso violinist Apolinary Kątski, who was Soloist to His Imperial Highness from 1852 to 1866. That he held this title has been known to

musicologists for a long time, but his obligations resulting from that status have remained virtually unknown. Kątski's personal file not only confirms the authorities' special treatment of this eminent Polish musician, but also reveals his unusual terms of employment.

Translated by Tomasz Zymer

Słowa kluczowe / keywords: Petersburg/St Petersburg, Teatry Imperatorskie / Imperial Theatres, wirtuoz / virtuoso, solista Jego Imperatorskiej Mości / Soloist to His Imperial Highness, Apolinary Kątski, życie muzyczne Petersburga / musical life in St Petersburg.

Dr Wiktoria Antonczyk – asystent w Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego, redaktor Polskiego Centrum Informacji Muzycznej POLMIC. W kręgu jej zainteresowań badawczych znajdują się polsko-rosyjskie związki kulturalne i polonika muzyczne w archiwach Rosji. Była stypendystką Rządu RP. Jej dysertacja doktorska pt. *Polscy muzycy w dziewiętnastowiecznym Petersburgu* została wyróżniona Nagrodą im. Ks. Prof. Hieronima Feichta przyznaną przez Sekcję Muzykologów Związku Kompozytorów Polskich. Brała udział w rozmaitych konferencjach międzynarodowych, w tym 19th Congress of the International Musicological Society, III Kongresie „Rosja i Polska: pamięć imperiów / imperia pamięci”.
v.antonchik@uw.edu.pl

Ewa Chamczyk – absolwentka Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Warszawskiego (2014) oraz studiów podyplomowych Zarządzanie Kulturą w strukturach Unii Europejskiej w Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (2017). Obecnie doktorantka w Instytucie Muzykologii UW, gdzie pod kierunkiem prof. Aliny Żórawskiej-Witkowskiej przygotowuje monografię poświęconą życiu i twórczości Apolinarego Kątskiego, oraz Visiting Researcher na Columbia University w Nowym Jorku. Efekty swoich badań prezentowała na licznych konferencjach i publikowała na łamach periodyków naukowych. Stypendystka programu Fulbright Junior Research Award, Rektora Uniwersytetu Warszawskiego dla najlepszych doktorantów i Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zawodowo związana z działem ds. Nauki i Wydawnictw Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina.
echamczyk@nifc.pl